

UDEN VISUM I TASJKENTS LUFTHAVN

Jeg havde aldrig før oplevet at blive tilbageholdt i et fremmed land. Men det kom jeg til i Tasjkents lufthavn i 1997 – for noget så banalt som et manglende visum. Jeg var inviteret til at deltage i en konference på universitetet i Usbekistans hovedstad. Og oplevede ved den lejlighed på egen krop, med hvilken intensitet og ihærdighed en ny og suveræn stat vogter over sin nyvundne selvstændighed og integritet. Landet havde i 1997 intet konsulat i de nordiske lande, så Paris var det nærmeste sted, hvor jeg kunne erhverve mig et visum. Men da jeg ikke lige havde tid til en smuttur til Frankrig, lod jeg mig af gode engelske kolleger overbevise om, at visum kunne jeg da også erhverve mig ved ankomsten til Tasjkents lufthavn. Men jeg skulle snart blive klogere.

Via London nåede jeg frem til min destination med Uzbekistan Airways's leasede og komfortable Boeing 737-maskine, men blot for i lufthavnen at erfare, at de aldeles ikke handlede med visa. Hvor dum og naiv kunne man være? Stod det at læse i panden på manden ved skranken og i fin uniform. Var jeg ikke klar over, at det var en suveræn stat, jeg var kommet til? Mine værter og kolleger i ankomsthallen var naturligt nok ulykkelige over situationen, men kunne umiddelbart ikke hjælpe mig. Og min fine medbragte invitation med underskrifter og stempler fra det stedlige universitet gjorde aldeles ikke noget indtryk på lufthavnsmyndighederne. Der skulle ansøges om visum, og det kunne godt tage nogen tid. Det var ikke sikkert, det kunne nås på en dag.

Men først lidt facts om Usbekistan, der er beliggende i Centralasien, dvs. øst for Det kaspiske Hav og nord for Afghanistan. Tre gange Danmarks størrelse og med 26,6 mio. indbyggere. En stor del af territoriet er ørken. Det meste af Usbekistan ligger mellem de store floder *Syr Darja* og *Amu Darja*, der fra Afghanistans bjerge løber til Aral-søen, og som begge er vigtige for landets kunstvandede landbrug og for en række vandkraftværker. Tre fjerdedele af befolkningen er usbekere, mens resten fordeler sig på blandt andre russere, tadsjiker, kasakher og karakalpaker. Centralasien blev af Stalin brugt som deportationssted og huser derfor stadig grupper af såvel volga-tyskere, tjetjenere, koreanere, Krim-tatarer som de georgiske meskheter.

Landbrug er hovederhverv og beskæftiger en tredjedel af arbejdsstyrken. I de frugtbare kunstvandede oaser dyrkes et intensivt mekaniseret landbrug med bomuld (= det hvide guld) som vigtigste afgrøde. Usbekistan er verdens næststørste bomuldseksportør. Andre vigtige afgrøder er silke, tobak og fødevarer. Hertil kommer et stort kvæg- og fårehold (karakul-fåret). Undergrunden er rig på råstoffer som guld, sølv, kobber og andre metaller. Et rent slaraffenland for et råstoffattigt udland. Hertil kommer olie og kul samt enorme forekomster af naturgas, der er forbundet med det russiske distributionsnet. Usbekistans altoverskyggende miljøproblem er den intensive bomuldsproduktion og dens enorme vandforbrug fra floderne. En kendsgerning, der i høj grad har bidraget til Aral-søens udtørring, flodernes forurening og tilsaltningen af markerne.

I Vestens verdensbillede svarer det eks-sovjetiske Centralasien nærmest til Anders And's Langtbortistan. Det er områder, kulturer og stater, som hverken medier eller forskere har ofret eller ofrer megen opmærksomhed på. Stater som Turkmenistan, Kasakhstan, Usbekistan, Kirgisistan og Tadsjikistan, der alle efter Sovjetunionens opløsning i 1991 blev selvstændige og meldte sig på verdensarenaen som nye nationalstater, rummer et mylder af folkeslag, sprog samt enorme kultur- og naturrigdomme. Men kendskabet til dem i vor del af verden er beskeden – og dog. Kirgisistan og Usbekistan dukkede i begyndelsen af det nye årtusinde op som glimt i mediernes bevidsthed, men interessen samlede sig hovedsageligt om de luftbaser, som amerikanerne i forlængelse af

terrorangrebet mod World Trade Center i september 2001 fik stillet til rådighed for deres straffeekspedition mod al-Qaejda og Taleban i Afghanistan. Men hvad regionen står for i øvrigt, fortaber sig i uvidenhedens tåger. Anderledes i Middelalderen, hvor mongolerne fra de østsibiriske stepper under deres vilde ridt mod vest truede såvel Nærorienten som Europa, og hvor deres skændige gerninger nedfældedes i fromme munkes krønikeskriverier. Skrækken for disse horder var enorm, og i munkenes fantasi og ordvalg fik den måske også af og til uvirkelighedens skær.

Men frygtede og grusomme var de – disse mongoler, hvis militære succes skyldtes dels deres hurtighed og dels deres færdigheder i fra hesteryg træfsikkert med deres eminente bue at ramme mål, selv i galop. Fra 1200-tallet skabte mongolerne med udgangspunkt i deres kerneområder på Centralasiens græssletter og under ledelse af den legendariske Djengis Khan (1162-1227) og hans efterfølgere det største samlede rige, verdenshistorien endnu havde set – fra Polen i vest til Kinas kyst mod Stillehavet. Der havde blandt de mongolske stammer udviklet sig et stærkt aristokrati og en stærk organisation – mere end normalt hos nomader. Hertil kom nogle stærke personligheder, der vidste at gøre brug af denne struktur. Ifølge en senere persisk kilde grundlagde Djengis Khan sit verdensrige på en forholdsvis enkel livsholdning: *Lykke er at undertvinge oprørere og besejre og udlette sine fjender, tage al deres ejendom, få deres undergivne til at jamre, få tårerne til at løbe ned ad deres ansigt, at ride deres bedste vallakker, at bruge deres kvinders liv og navle som seng, at nyde deres rødme kinder, at kysse dem og suge sødmen af deres røde læber.*

Men i Vestens optik er mere eller mindre kulørte fjernsynsserier med mongoler i vildt ridt hen over stepperne, kameler læsset med silke, Djengis Khan og den venezianske opdagelsesrejsende *Marco Polo* (1254-1324) de eneste fixpunkter, der er blevet tilbage af dette verdensrige – som oftest udstyret med orientalismens romantiske og virkelighedsfjerne staffage.

Men tilbage til lufthavnen hin triste morgen i 1997. Slukøret måtte jeg vinke farvel til værter og kolleger for - nu naturligvis berøvet mit pas – at blive ført til en transithal, hvor jeg kunne afvente behandlingen af min ansøgning. Det skal måske lige indskydes, at mine erfaringer fra andre eks-sovjetiske stater som for eksempel Georgien var, at dels var visum som regel en ren ekspeditionssag – ikke mindst, når der forelå en officiel invitation - og dels handlede det for modtagerlandet mere om at få fingre i den ret klækkelige afgift, som visumerhvervelse var belagt med end kontrol med de indrejsende. Nå, men jeg blev altså ført til en transithal, som tydeligvis ikke var den ”normale”, som transitpassagerer opholdt sig midlertidigt i. Ved at høre ordet transithal forestiller de fleste sig nok et rummeligt område, hvor man i ro og mag, i et behageligt indeklima og iført en flegmatisk mine trisser rundt for at slå tiden ihjel indtil afgang. Man tager en drink, måske lidt at spise; man svinger sine internationale credit cards og shopper lidt til såkaldt ”taxfree” priser, man tager endnu en drink, og man iagttager det brogede udvalg af lige så flegmatisk udseende medrejsende, der normalt præger en transithal.

Det sidste – det brogede udvalg – prægede absolut også ”min” transithal, men så holdt ligheden også op. Der var ingen butikker, ingen rar atmosfære, ingen drinks, ingen snacks, ingen terminaler til kreditkort, ingen skattefrie priser, men der var til gengæld møgbeskidt, dystert og i det hele taget uhumsk. Der var også et broget udvalg af rejsende, men de lignede mest af alt desillusionerede mennesker, der var havnet i en flygtningelejr i et land, der absolut ikke brød sig om flygtninge fra fremmede lande. Rummet var enormt, der var ganske vist vinduer, men de sad så højt, at man ikke umiddelbart kunne kigge ud af dem. Alt var ramponeret, og de få stole, der fandtes, var for de flestes vedkommende berøvet deres sæder. De var nemlig skåret af og tjente som soveunderlag for de rejsende, der ufrivilligt var anbragt her. De havde tydeligvis indrettet sig i grupper, som om de

belavede sig på at blive der længe. Der var for eksempel en gruppe afrikanere, der havde boet der i 14 dage, mens myndighederne behandlede deres sag. Jeg var strandet sammen med en pakistansk-amerikansk forretningsmand, der også havde fået at vide, at visum kunne man erhverve sig i lufthavnen. Han var muslim og havde fantastisk svært ved at overholde budet om at orientere sig mod Mekka, når der var bedetid. Han løb rundt i strømpesokker for at orientere sig og finde et passende sted. Jeg fandt ham liggende i døråbningen til et ret uhumsk toilet.

Men min muslimske lidelsesfælle og jeg var forholdsvis fortrøstningsfulde på trods af den Kafka'ske og indelukkede atmosfære, der herskede i det enorme rum. Ved trappenedgangen blev det bevogtet af en solidt udrustet vagt. Men vi vidste til forskel fra transithallens øvrige strandingsgods, at der var nogle mennesker ude i millionbyen, der savnede os, og som nok ihærdigt arbejdede på vores sag. Vi var overbeviste om, at ved almindelig kontortids ophør ville det nok efter en forceret sagsbehandling lykkes de relevante myndigheder at færdigbehandle vor sag. Og ganske rigtigt, kl. 18 blev vi hentet af en vagt, bragt til en skranke, fik udleveret pas og visum og sat fri. Og den dugfriske, suveræne og meget selvstændige stat havde bevist, at den var en rigtig nationalstat. Noget forsinket kunne jeg slutte mig til værter og kolleger, der bødede på mit sår ved at servere champagne, kaviar og chokolade.